

Mihhail Kurotškini panus udmurdi folkloristikasse

Alevtina Kamitova

Venemaa Teaduste Akadeemia Uurali osakonna
Udmurdi Ajaloo, Keele ja Kirjanduse Instituudi vanemteadur
akamitova@mail.ru

Teesid: Artikkel käsitleb udmurdi rahvaluulepärandi säilitamisse ja populariseerimisse ning muusikakultuuri arendamisse väärtusliku panuse andnud valgustaja ja õpetaja Mihhail Kurotškini elu ja loomingu vähetuntud ja uusi fakte. Teaduskäibesse pääsevad tema loomingu ja eluloo huvitavad faktid, mis selgusid töös ajalehematerjalide ning Sarapuli linnaarhiivi ja Možga Trofim Borissovi nimelise pedagoogilise kolledži arhiivi dokumentidega. Kirjeldatakse Mihhail Kurotškini koostatud nootidega lauliku “Kubōz” (1925) mõningaid erijooni. Lauliku koostas Kurotškin koos Možga tehnikumi õpilastega kogutud rahvaluule välitöömaterjalide põhjal. Tema pedagoogiline ja kultuuriline tegevus aitas arendada laste huvi oma kultuuri vastu ning kujundada muusikalist suunda udmurdi teaduses. Mihhail Kurotškini elu ja loomingu, haridus- ja rahvaluule alase tegevuse uurimine võimaldas kindlaks teha tema olulise panuse udmurdi rahva kultuuriellu 20. sajandi alguses.

Märksõnad: *kubōz*, udmurdi folkloor, udmurdi laulud

Sissejuhatus

Udmurdi rahva kultuuri ja kunsti arendamisega tegelenute hulgast leiab vähetuntud või täiesti unustatud nimesid, kelle elulooinfo on sageli väga napp. Tänapäeva uurijate ülesanne on uurida oma aega ja ajastusse kuulunud inimeste lugusid, kaasata uurimisse nende kohta tuvastatud andmeid. 20. sajandi alguse Udmurdi Vabariigi kultuuri- ja hariduselus aktiivselt osalenud inimeste ringi kuulub Mihhail Kurotškin, vene intelligent, multitalent. Tema loome- ja kutsetee areng langes ajale, mil udmurdi rahvaluules oli täheldatav aktiivne kogumistegevus. Udmurdi laulude salvestamine ja uurimine oli selles valdkonnas väga populaarne. Ainuüksi ajavahemikus 1925–1927 ilmus Irina Nurijeva tähelepanekute kohaselt kuus udmurdi rahvalaulude noodistatud kogumikku ja arvukalt tekstiraamatuid (Nurijeva 2014: 32). Udmurdi laul jäi sel ajal välismaiste uurijate teaduslike huvide sfääri (Krohn 1901–1902, Pelissier 1925; Pannoff 1929). Sellises õhkkonnas oli ka Mihhail Kurotškin kaasatud laulumaterjali näidiste kogumisse. Ta oli esimeste seas, kes kirjutas kogutud

laulutekste üles nootidega. Tema sulest on 1925. aastal Iževskis tuhandes eksemplaris ilmunud udmurdi laulude kogumik “*Kubōz. Udmurt kres’jos (gur’jos)*” (“*Kubōz. Udmurdi viisid*”), millest on tänaseks saanud bibliograafiline haruldus. See töö kuulub koos teiste 20. sajandi alguses avaldatud rahvaluulekogumikega udmurdi laulumaterjali väärtuslike ja ainulaadsete näidiste hulka. Teaduslikus diskursuses on endiselt lahtised küsimused seoses nii Mihhail Kurotškini raamatu kaanel kujutatud muusikainstrumendi täieliku rekonstrueerimise kui ka autori enda tõelise eluloo taaselustamisega.

Materjalid Mihhail Kurotškini elu ja loomingu kohta on kasinad ja põhinevad täielikult Nikifor Pavlovi lühiülevaatel (1969), Kurotškini endise üliõpilase Ignati Gavrilovi mälestustel (1978) ja Pjotr Kubaševi (1986) jutustusel. Tuginedes neile andmetele, samuti Možga pedagoogilise kolledži ja Sarapuli linna arhiividokumentidele ning ajakirjandusele keskendumel põhjalikumalt Mihhail Kurotškini loomingulisele tegevusele ja mõningatele faktidele tema eluloos.

Sarapuli linnavalitsuse arhiivis on Mihhail Kurotškini isiklikus toimikus säilinud mõned dokumendid ajavahemikust 1921–1923: palvekiri, ettekanne ja tunnistus.

Ka Možga pedagoogilises kolledžis on Mihhail Kurotškini kohta materjali napilt. Alles on vaid mõned dokumendid, mille on allkirjastanud õppeasutuse direktor Konstantin Korolev: käskkiri õpetaja puhkuse kohta 1936.-1937. õppeaasta suvel (loend 4, lk 1); käskkiri premeerimise kohta “õpetatavates ainetes kõrgete kvaliteedinäitajate ja ühiskonnatöös osalemise eest kuuajalise sanatooriumituusiku 50% maksumusega” (loend 4, lk 58); käskkiri premeerimise kohta “vahetu juhendamise ja osalemise eest tehnikumi kunstilise vormistamise eest oktoobri 17. aastapäevaks” (loend 2, lk 34). Dokumendid võisid olla hoiul Možga linnaarhiivis, kuid aastate 1925–1935 toimikud hävisid tulekahjus.

Seni Mihhail Kurotškini kohta avaldatu kujutab endast lühikesi elulooandmeid. Tema tegevust puudutavad arhiivimaterjalid ei ole veel teadusringluses jõudnud. Meie avastatud dokumendid, mida talletatakse Udmurtia eri arhiivides killustatult, aitavad koos teadaolevate andmetega paremini mõista Mihhail Kurotškini elu, samuti tema loomingulist, kogumis- ja haridustegevust.

Mihhail Kurotškin sündis 15. novembril 1886 Jelabugas ning suri tuberkuloosi 14. detsembril 1938 (Pavlov 1965: 47). Tema isa oli psalmilaulja. Võib-olla just sellepärast valis noor Mihhail õppimiseks Vjatka vaimuliku seminari. Esimese vene revolutsiooni ajal (1905) võttis ambitsioonikas seminarist osa noorte korraldatud streikidest. Nende sündmuste tõttu arvati revolutsiooniliselt meelestatud noored seminarist välja. Sama saatus ootas ka Mihhail Kurotškinit. Võib-olla oleks tema saatus kujunenud teisiti, kuid tänu õppejõudude poolt administratsioonile esitatud taotlusele lubati tal õpinguid jätkata. Aktiivne osalus õppeasutuse elus, täpsemalt seminari pidustuste ja õhtute korraldamine päästis Kurotškini.

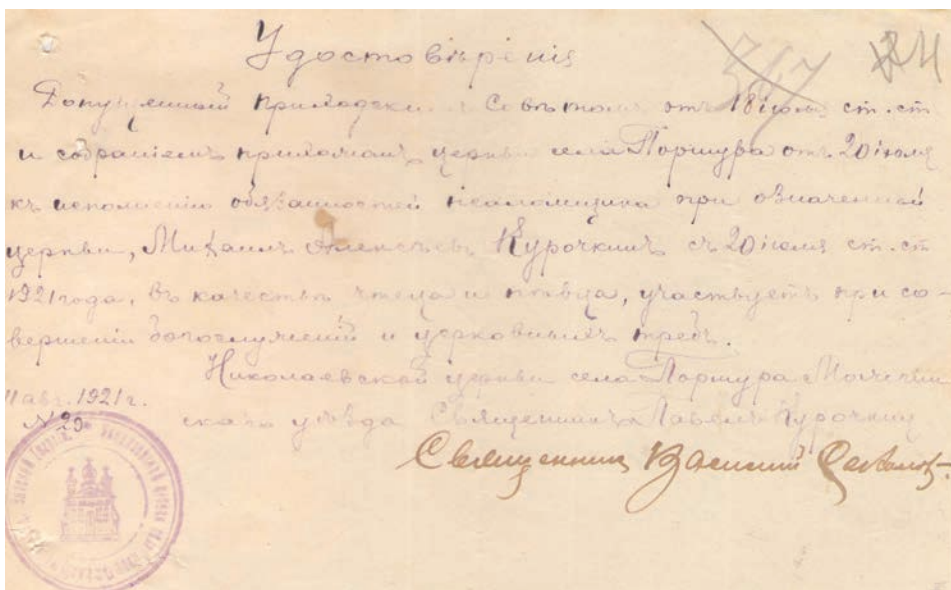

Foto 1. Mihhail Kurotškini palvekiri tema kõrgeaususele, kõrgestipühitsetuimale Aleksile, Sarapuli ja Jelabuga piiskopile psalmilaulja ülesannete täitmiseks Poršur Možga kreisi Nikolai kirikus.

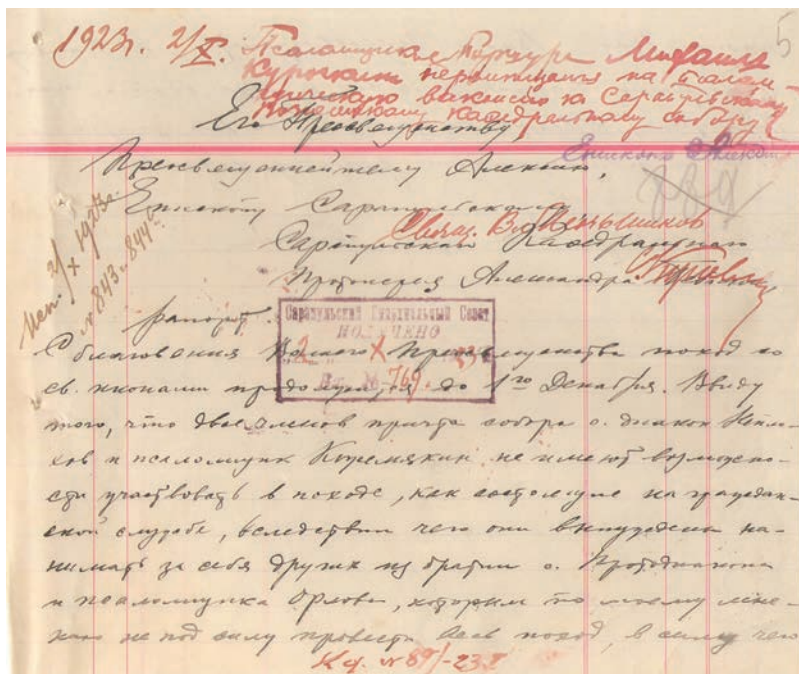

Foto 2. Ettekanne tema tema kõrgeaususele, ülipühitsetuimale Aleksile, Sarapuli ja Jelabuga piiskopile (2. oktoobril 1923. aastal) psalmilaulja Mihhail Kurotškini üleviimise kohta Sarapuli Taevasseminemise katedraali psalmilaulja vakantsele kohale.

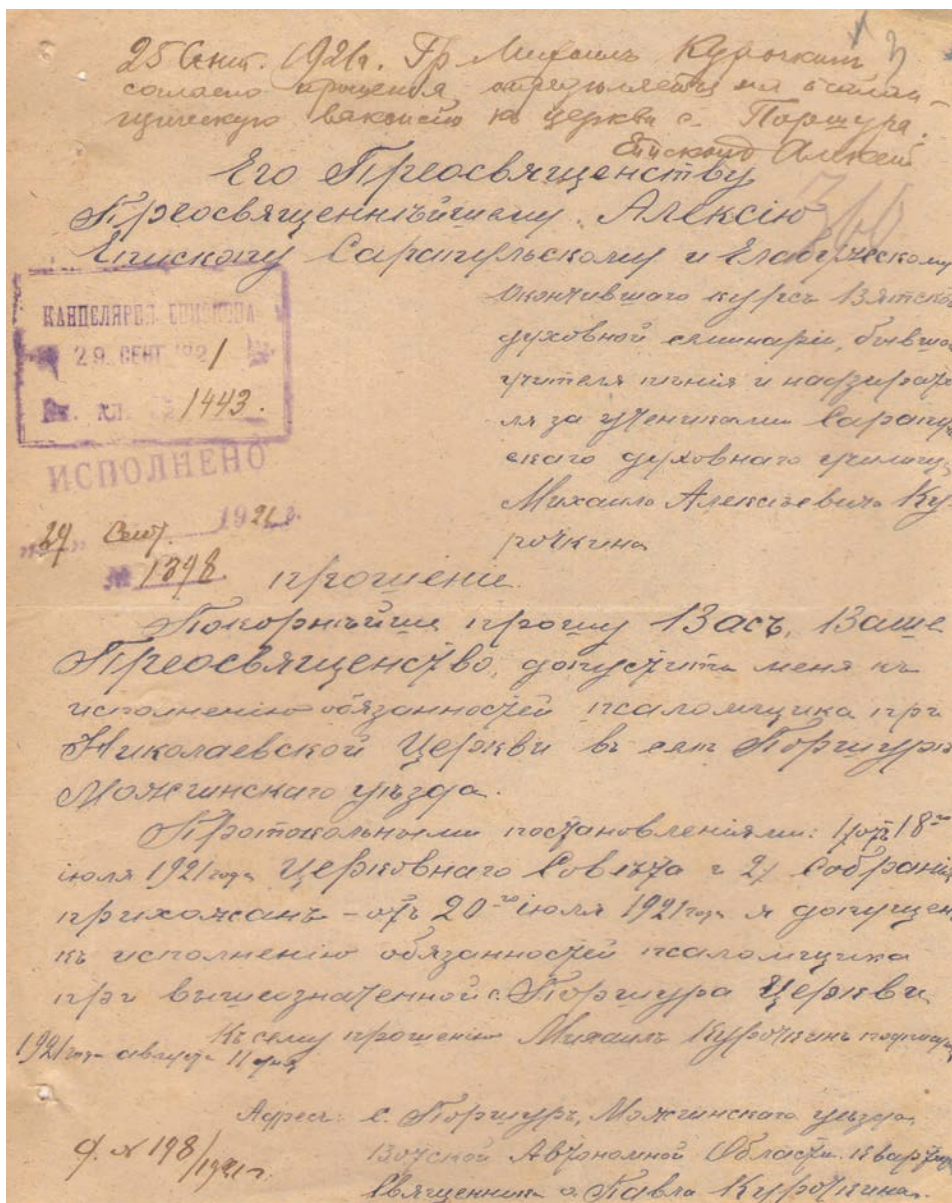

Foto 3. Tunnistus selle kohta, et Mihhail Kurotškin on alates 20. juulist 1921 lubatud täitma psalmilugeja ülesandeid ning osaleb lugeja ja lauljana Poršur Možga kreisi Nikolai kirikus jumalateenistustel ja kiriku ülesannete täitmisel.

1907. aastal pärast Vjatka vaimuliku seminari lõpetamist töötas Mihhail Kurotškin mõnda aega Sarapuli vaimulikus õppeasutuses laulmise ja joonistamise õpetajana, samuti, nagu ta ise kirjutab, “õpilaste järelevaatajana” (F-64, op 2, t 255, lk 3).

Siis tekkis tal soov siduda oma loovus põhjalikult kujutava kunstiga. Unistuse elluviimiseks lõi ta sidemed suure vene kunstniku Ilja Repiniga, kellele hiljem oma teoseid saatis. Märgates Kurotškini kunstiannet, kutsus Repin teda õppima Peterburi kunstiakadeemiasse. Kuid kohalike preestrite vastuseisu tõttu Kurotškini unistused ei täitunud. 1918. aastal Sarapuli vaimulik õppeasutus suleti ja Mihhail Kurotškinil asus tööotsinguile. See oli tema elu pöördepunkt. Arhiividokumentide kohaselt teenis ta alates 20. juulist 1921 Poršuri küla Nikolai kirikus “lugeja ja lauljana jumala- ja kirikuteenistustel” (F-64, op 2, t 255, lk 5). Septembris 1921 pöördus ta Sarapuli ja Jelabuga piiskopi, kõrge stipendiumiga Aleksii poole palvega, et ta “lubataks täitma psalmilaulja ülesandeid” Votjaki autonoomse oblasti Možga rajooni Poršuri küla Nikolai kirikus (F-64, op 2, t 255, lk 3). Tema palve rahuldati. Aga 2. oktoobril 1923 saadeti ta Sarapuli Taevasseminemise katedraali psalmilaulja vabale kohale (F-64, op 2, t 255, lk 4). Kuid Poršuri külast teenistuse ajaks Sarapuli katedraali ilmumata jätmise tõttu vabastati Kurotškin 14. detsembril 1923 psalmilaulja ametist (F-64, op 2, t 255, lk 6). Nähtavasti nende asjaolude tõttu otsustas Mihhail Kurotškin siirduda Možgasse. Alates 1923. aastast töötas ta oma elu lõpuni Možga pedagoogilises tehnikumis. Sellel õppeasutusel on tavatu ajalugu. See asutati 1918. aastal Jelabuga udmurdi õpetajate seminarina, 1922. aastast nimetati ümber Možga votjaki pedagoogiliseks tehnikumiks, 1940. aastast sai õppeasutus kooli staatuse. Tänapäeval nimetatakse seda Možga pedagoogiliseks kolledžiks. Eri aegadel juhtisid seda õppeasutust andekad udmurdi rahva esindajad: esimene direktor ja tehnikumi rajaja oli Trofim Borisov, hiljem sai tehnikumi direktoriks (1922–1926) Jakov Iljin.

Õppeasutuse ümberkorraldamise ajal toodi Jelabuga piiskopkonnakoolist Trofim Borisovi, Jakov Iljini, tema vendade ja mõne abilisega jõudumööda Možgasse lauad, toolid, klassitahvel, klaver, kaks harmooniumit, keelpillid, erinevad instrumendid, raamatud ja õppevahendid. Možga pedagoogiline tehnikum hoolitses õpetamise kvaliteedi eest, muusikaõpetuse toetamiseks soetati pille. Ajakirja Keneš ühes 1928. aasta numbris antakse teada, et õppeasutusel on kaks guslit (*bōddzh'ōm krez'*) ja kavas on muretseda veel üks (*Pörtem ivor*)^{jos} 1928: 44).

Možga pedagoogilises tehnikumis andis Mihhail Kurotškin laulmise, joonistamise ja tööõpetuse tunde. Vabal ajal voolis savist skulptuure, harrastas puulõiget, lõigates välja kauneid mustreid, kudus ja tikkis, oskas tiseritööd. Koos õpilastega kandis Kurotškin hoolt õppeasutuse territooriumi korrashoiu eest: istutas lilli, rajas klumpe. Tänu temale tegutses tehnikumis neljahälne (sopran, alt, tenor, bass) koor. Udmurdi kirjaniku Ignati Gavrilovi mälestuste kohaselt toimusid kooriproovid tehnikumi suures korpuses. Koor oli tegutsevatest ringidest kõige suurem. Üliõpilased esitasid oma repertuaari tehase Svet

klubis ja ümbruskonna külates. Mihhail Kurotškini juhtimisel esitas koor laule ooperitest: Mihhail Glinka “Ruslanist ja Ludmillast”, Nikolai Rimski-Korsakovi “Lumineiust”, Georges Bizet’ “Carmenist”, samuti teiste rahvaste laule. Ignati Gavrilovi (1978: 13) mälestustest on teada, et repertuaari kuulusid udmurdi, vene ja ukraina laulud ning nõukogude laulud. Ühe Aleksandr Puškini poemi “Mustlased” ainetel noorte loodud instseneeringu võttis Možga publik vastu vaimustusega (Pavlov 1965; 45). Mihhail Kurotškin ise oli lavastuse jaoks voolinud Puškini büsti (Vitšuzanin 1993: 20). Igale laulule kirjutas Kurotškin ise seaded. Ükski üliõpilane ei julenud proovides laulda ilma noodita. Kui bassilauljaid oli vähe, kaasas Kurotškin koori oma venna. Alati esines koor õppeasutuses korraldatud lastevanemate koosolekutel ja pidudel. Koor aitas üliõpilastel tutvuda vene ja maailma kultuuriga, õpetas neile selgeks noodikirja põhitõed ja oskuse tekste noodistada.

Mihhail Kurotškin lülitas oma õpetegevuse metoodikasse ka rahvaluulematerjali kogumise, mis usaldati Možga tehnikumi õpilastele. Oblasti igast nurgast kokku tulnud noortelt üles kirjutatud laulud noodistati. Mõned tekstid lülitas koori juhendaja ka esinemiste repertuaari. Kurotškini huvi udmurdi rahvaluule vastu ei piirdunud pedagoogilise tööga. Kogunenud materjali vormistas ta 1925. aastal laulukogumikuks “Kubōz”. 1965. aastal kirjutas Nikifor Pavlov raamatu kohta, et see on haruldane ja “tõenäoliselt teavad sellest vaid muusikaekspertid” (Pavlov 1965: 46). Raamatu taustalugu on järgmine: 1923/24. õppeaastal käis Mihhail Kurotškin üliõpilastega välitöödel Možga, Malmõži ja Kaasani kreisis. Kurotškin oli sel ajal juba väga haige. Nikifor Pavlovi sõnul kohtus ta selle ekspeditsiooni käigus Bolšije Sibõ külas talurahva seast võrsunud rahvalauliku Šiškiniga (Pavlov 1965: 46). Kurotškini palvel oli see informant valmistanud külalisele muusikariista – *kubōz*. Raamatu kaanepilt, millel on kujutatud *kubōz* ja Šiškini portree, on Kurotškini enda pliiatsijoonistus. Ignati Gavrilovi andmetel töötas Aleksandr Šiškin (*Oleksanagai*) pedagoogilise tehnikumi tallis tallimehena (Gavrilov 1978: 14). Võimalik, et asus pedagoogikakooli tööle Kurotškini kutsel. Možga pedagoogilise tehnikumi õppejõud käisid pidamas külaelanikele hariduslikke vestlusi ja tegemas propagandat. Aga sinna viis neid tarantassil Aleksandr Šiškin.

Šiškin teadis palju udmurdi laule ja laulis neid vabal ajal *kubōzi* saatel. Ta esines oma pilli saatel ka kooli üliõpilaste korraldatud kontsertidel. Ignati Gavrilov on meenutanud tema *kubōzimängu*:

Ud-a pajmō: krezez no krez'lō ug kel'sō. Pas'kōt tšagez kuasaltemōn, so bordō odig gine balalaika si junmatemōn. Taz'ō utškōsa pukōtšlō kel'se. Siez tšin'ōjenōd võretid ke, majsō sjamen, jalan odig vōllem bōzgetoz. Dōšōmte murt tatšhe krezzen ogšorō gurez no šudōnō uz bōgatō. Noš Oleksan

agajlen ki ulaz instrument kōrdzh'a no, börde no. Odig pumze pin'josōz bordō pōkōsa, ōmdur"josōnōz patškate, noš bur kiōzlen az'tšin'ōjenōz siez žugōnō kutske. Ōmdur"josse võretem"jaz kubōzez ja ullan' kare, ja vōllan'ges džute. Pelez vešas' tšeber no njož gurez njoz"janō kutske kubōz.

[Hämmastav: *krezi*¹ pole *krezi* moodi. Lai laast on kaardus, ja sellele on kinnitatud balalaika keel. Näeb välja nagu nool. Kui keelt puudutad, hakkab monotoonselt helisema nagu kimalane. Väljaõppeta inimene ei suuda sellisel pillil mängida isegi kõige lihtsamat viisi. Aga onu Oleksani käes pill laulab ja nutab. Ta toetab ühe otsa vastu hambaid ja surub seda huultega, aga parema käe nimetissõrmega hakkab keeli tõmbama. Selle järgi, kuidas huuli kokku surus, suunas ta pilli allapoole või tõstis üles. Kubōzilt hakkas kõlama kõrva paitav tasane viis.] (Gavrilov 1978: 38–39)

Ignati Gavrilovi kirjelduses ja Mihhail Kurotškini raamatu “Kubōz” kaanel on kujutatud keelpillide üks arhailine variant – *pukōtš* – muusikaline vibu. Nähtavasti nimetasid udmurdid seda pilli mõnel pool kohalikus keelepruugis *kubōziks*. Tõenäoliselt on siin tegemist Margarita Esipova kirjeldatud nähtusega: “Termin “kobuz” hakkas leviku laienedes “kinnituma” mitmetele keelpillidele” (Esipova 2013: 27). Kaasaegses traditsioonilises arusaamas tähendab *kubōz* kahe- ja kolmekeelset kordofoni (viulit) (Ptšelovodova 2015: 47, 2010: 97). Just sellises võtmes leidub sellele muusikariistale viiteid revolutsioonieelses kirjanduses. Näiteks saksa teadlane Max Buch kirjutas ekspeditsioonil nähtud “tavalisest viiulist” (Buch 1882: 100). Kuzebai Gerd kirjutas ühes oma artiklis:

Karlōgan palas' udmurt"jos kubōz (skripka), jake kōrez' (gusli) šudōsa kizes tšapkōsa, takmak (pripev) kōl verasa ekto. [...] Kubōzen pijos gine šudo.

[Karlōgani udmurdid, kes mängivad kubōzi (viulit) või kōrezit (harfi), tant-sivad peopesasid plaksutades ja takmaki lauldes (koorid)]. (Gerd 1927: 93)

Irina Ptšelovodova andmetel kirjeldas seda muusikariista (*pukōtši*) esmakordselt Viktor Beljajev, kes kirjeldas seda muusikalise vibuna “ühe, kahe või isegi kolme hobusejõhvist keelega, mis pandi vibreerima vibutaolise poognaga, millel samuti hobusejõhvist keel, mida oli hõõrutud kuusevaiguga” (tsit Ptšelovodova 2015: 47).

Veel 1926. aastal märgiti, et udmurtidel olid laulude saateks muusikariistad, nende seas *kubōz*: “Kōrdzh'an"josses kōrdzh'anō kōrez'jossō van' (*kubōz, kōskon, njožmōt sjam"jossō tšalmōtes', mözmōleses*” [Udmurtidel on laulude esitamiseks *krezid* (*kubōz*, veniv, rahuliku maneeriga, igatsev] (P. F. 1926:

58). Kuid vähehaaval ja järjepidevalt on see muusikariist jäänud minevikku. 1928. aastal kirjutas Mihhail Timašev (1928: 22):

Vaškala udmurt”jos böddzh’õm krezen, kubõzen tuž muso, tuž usto bördõmon džož gur”jos, ektõmon kaptši gur”jos šudozõ võlem. Tabere noš böddzh’õm krez’ šudis’josõz tuž šer šed’tod...

[Muistsed udmurdid mängisid suurt guslit, kubõzi väga armsalt, väga osavalt, pisarateni kurbi meloodiaid ja kergeid tantsulugusid. Tänapäeval on harva näha suure gusli mängijaid...]

Možga pedagoogikakolledži üliõpilaste välitöödel koguti Mihhail Kurotškini juhtimisel udmurdi laule, millest 20 teksti lisati raamatusse “Kubõz”. Samuti on kogumikku lisatud seitsme revolutsioonilise laulu tõlked. Tehnikumi õppurid olid nii kogujad kui ka tõlkijad, kuivõrd Kurotškin ise udmurdi keelt ei osanud. Oma raamatu eessõnas kasutab ta uusi sõnu, rikastades sellega udmurdi muusikalis-folkloorset tesaurust: *udmurt kõrdzh’an kõl*”jos (udmurdi laulu sõnad), *udmurt kõrdzh’an gur*”jos (udmurdi viisid), *krez*’ (noodid/viisid), *kõrdzh’an nim*”jos (laulude pealkirjad). Nootidega laulikust on saanud isetegevuskollektiivide ja pedagoogilise tehnikumi üliõpilaste suur abiline. Raamatut koostades olid Mihhail Kurotškinil oma eesmärgid, kuid kaudselt aitas ta kaasa 20. sajandi alguses eksisteerinud udmurdi laulude säilimisele tänapäevani.

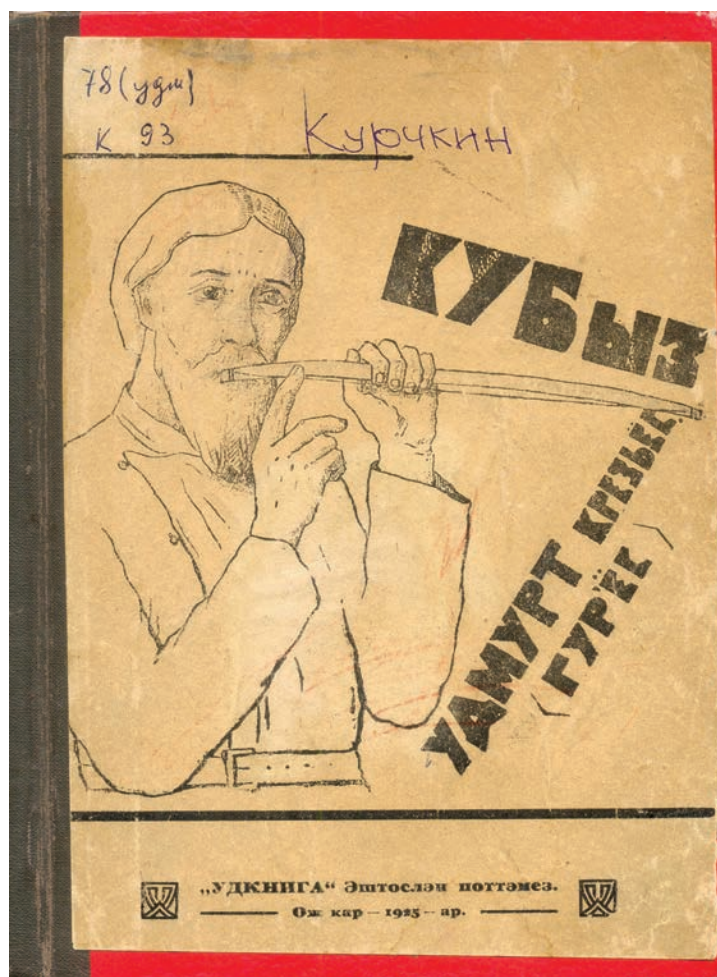
Eessõnas populariseerib Mihhail Kurotškin ka Kuzebai Gerdi laulude kogumikku “*Malmõž udmurt*”joslen *kõrdzh’an*”jossõ” (“Malmõži udmurtide laulud”) ja Ivan Jakovlevi laulikut “*Udmurt kõrdzh’an*”jos” (“Udmurdi laulud”). Seejärel kirjutas Kuzebai Gerd oma udmurdi laulude kogumikus (1927) Kurotškini “Kubõzist”. Juba toona teadvustas Kurotškin laulutradsiooni säilimise probleemi:

Udmurt kõrdzh’an kõl”jos arisen are voštis’kõsa koško, so udmurt kõrdzh’an gur”josõz no kõl”josõz vunetontem ponna, mon gožtis’ko. Kõketijez noš, udmurt kalõk van’mõz pazjas’kõsa ulemis’, ogzõles’ ogzõ kõrdzh’an gur”josses no, kõl”josses no trosez ug todo.

[Udmurdi laulude sõnad muutuvad aasta-aastalt, kirjutatan, et mitte unustada neid udmurdi meloodiaid ja sõnu. Teiseks, kuna udmurdid elavad hajusalt, ei tea paljud neist lauluviise ega -sõnu.] (Kurotškin 1925: 1)

Foto 4. Mihhail Kurotškini lauliku "Kubōz" (1925) kaas.

Raamat "Kubōz" koosneb kahest osast, mille juhatab sisse laulu "Internatsionaal" tekst nootidega. Esimene osa on omakorda jagatud kolmeks: "1. Malmõži udmurtide laulud" koosneb üheteistkümnest nootidega laulust; "2. Možga noortelaulud" viiest laulust, viitega asjaolule, et tekst "Jah, see on rinnale riputatud" ("Gadjam no bõrtem") on "ristitud tatarlaste laul" (*krjašen krez'*), tekst "Oh, mustade metsade vahel" ("Oi, s'öd njules šor"josõn") Možga tüdrukute laul (*Možga kõšnojosen kõrdzh'anzõ*); "3. Kaasani udmurtide laulud" koosneb neljast laulust järgmiste märkustega "Saktoz no medam (*peres' kõšnojosen kõrdzh'anzõ*)" [Kas koidab (eakate laul)], "Gurez' võžõjad (*pinal nõl*)joslen kõrdzh'anzõ" [Mäel (noorte tüdrukute ja naiste laul)], "Borozda ljogam, ai põd"josmõ (*soldat*)joslen kõrdzh'anzõ" [Tallatud vagu, ah jalad (sõdurilaulud)], "Uramti orttšis' (*sjuan krez'*)" [Mööda tänavat kõndimine (pulmalaul)].

Nagu kirjutab Mihhail Kurotškin, sisaldab tema raamatu esimene osa tekste Kuzebai Gerdi raamatust “Malmöži votjakkide valitud laule” (1920). Gerdi väljaandes on udmurdi laulud järjestatud kohaliku liigituspõhimõtte alusel, laulud kuuluvad lõuna- ja keskipiirkonna pärimusse. Kuid lisaks määratud piirkonna rahvalauludele on väljaandes ka põhja-udmurtide laule. Stiililt moodustavad nad udmurdi laulude hilise kihi. Kuzebai Gerd lülitas oma kogumikku ka tekste, mis olid üles kirjutatud Novõi Multani votjaki pedagoogilise tehnikumi õpilastelt, kes esitasid oma kodupaiga laule. On teada, et laule populariseeris Kuzebai Gerd ise kontsertidel ja etendustes. Selle tulemusena muutusid tekstid üldtuntuks ja nende kasutamise geograafia laienes (Udmurtia põhjaosast lõunasse ja vastupidi). Kunagi väga piiratud alal tuntud laulud muutusid üldtuntuks. Selliste “migratsiooniprotsesside” ja “ühest kultuurikontekstist teise voolamise” tõttu (Dianova 2004: 15) tekkisid ühe ja sama laulu mitmed variandid, mis omandasid ka esitamise uued funktsioonid (rituaalsed mitterituaalsena ja vastupidi). Kogumikus “Malmöži votjakkide valitud laule” (1920) kirjutab Kuzebai Gerd: “Neid laule teati üksnes Malmöži kreisis. Kõigil kontsertidel, etendustel laulsin neid laule, ja rahvale nad meeldisid. [...] Nüüd lauldakse neid laule Sarapuli, Jelabuga ja Glazovo kreisis” (Gerd 1920: 4). Kuzebai Gerd ja Mihhail Kurotškin ei määratlenud oma kogumikes laule žanriliselt, tegelikult on need peaaegu kõik mitterituaalsed, üksnes lapse kiigutamise laulu “*Nunõ vettan gur*” tekst on ümber töötatud Grigori Vereštšagini hällilaulust “*Tšagõr, tšagõr dödõke*” (“Hall, hall tuvi”).

Kuzebai Gerdi kogumiku 13 laulust lülitas Mihhail Kurotškin oma kogumikku “Kubõz” kümme teksti. Nende seas tekstid “*Kuke no mon val dõr*” (“Kunagi olin ka mina nähtavasti”), “*Vož badjar kad*” (“Nagu roheline vaher”) kuuluvad põhjaudmurtide; “*Jug-jug džuzaloz*” (“Valge-valgelt õitseb”) ja “*Vož-vož gõne budõloz*” (“Rohelisest rohelisemana kasvab”) aga lõunaudmurtide repertuaari.

Laul “Kunagi olin ka mina nähtavasti”, mida esitati algselt pulmakombestikus, läks teadlaste viimastel andmetel käibebe mitterituaalse matuse-, värbamis-, mängu- ja külalislauluna. Uurides selle laulu leviku geograafiat on Irina Ptšelovodova leidnud selle variante Udmurdi vabariigi kirdeosast ja sellega piirnevast Kirovi oblastist, aga ka Udmurdi vabariigi Možga rajoonist ning Tatarstani vabariigi Bavlõ rajoonist ja Sverdlovski oblastist. Ta leidis sellest laulust 44 varianti. Kõige varasem üleskirjutus pärineb 1919. aastast, selle talletas Kuzebai Gerd Novõi Multani pedagoogilise tehnikumi õpilastelt (Gerd 1924: 48). Temaatilisel liigitas Pjotr Pozdejev selle teksti kategooriasse “Sunnitöoliste, vangivalvurite ja põgenike laulud ja ajaloolised viisid” (Pozdejev 1987: 200). Kuzebai Gerd (1920: 3) on märkinud, et seda laulu lauldakse

kaugele teele asudes. Tänapäeval eksisteerib see laul põhjapiirkonnas kannatuste-, matuse- ja mälestuslauluna (Ptšelovodova 2014: 107). Esmakordselt noodistasid selle Mihhail Kurotškin, Elizaveta Molotkova ja Mihhail Romanov. Näitena toome Mihhail Kurotškini ja Mihhail Romanovi (Glazovi pedagoogilise tehnikumi muusikaõpetaja) raamatust esimese salmi:

*Kuke no mon val dōr
Tuž pinal nōl”josmurt
Mon ug valas’kō val
Kurektoñez, bōrdonez
(Kurotškin 1925: 9).*

*Kuke mon val dōr
Tuž pinal piosmurt
Mon ug valas’kō val
Kurektoñez, bōrdonez
(Romanov 1925: 3–4).*

Tekstides ilmneb väike muudatus: sõna – *nōl”josmurt* (tütarlaps) on asendatud sõnaga *piosmurt* (noormees).

Ka varem keskipiirkonna udmurtidele iseloomulik laul “*Por”jaloz, por”jaloz*” (“Keerleb, keerleb”) saavutas 20. sajandi alguses suure populaarsuse ning seda avaldati mitmes laulikus. Kuzebai Gerd avaldas selle Malmōži udmurtide laulikus (1920), samuti udmurdi rahvalaulude kogumikus (1924, 1927). Nimetatud laul püsib eri variantides tänini udmurdi muusikapärimuses, mida kinnitavad ka rahvaluule ja etnograafilised ülestähendused (Ptšelovodova 2014: 33). Nii on mitterituaalsest paikse levikuga laulust saanud üldlevinud laul. Kuzebai Gerd on selle laulu žanriks määratlenud külalislaulu (*juondōr sjam*) (Gerd 1920: 3). Pjotr Pozdejev on selle liigitanud mõtiskluslauluks (*kōrdzh’an”jos malpan”jos*) (Pozdejev 1987: 357). Kuigi Mihhail Kurotškin reprodutseeris laulusõnu Kuzebai Gerdi kogust, tegi ta materjali ka mõningaid muudatusi. Üksikud lekseemid said graafilised teisendused, samas kadusid sõnade murdekōla tunnused: *kuas’mōsa – kuas’mōsa* (kuivanud), *kvar – kuar* (leht).

Mõtiskluslaulude sekka liigitub ka mitterituaalne lüüriline laul “Nagu roheline vaher”. Analüüsides laulu kronoloogilises dünaamikas ja uurides selle leviku geograafiat võib täheldada mitmeid muutusi sõnavaras, kus osa murdesõnu on asendatud teistega. Esitame näiteks selle laulu versiooni, mis on salvestatud Tomski oblasti udmurtidelt 2006. aastal, võrdluses Mihhail Kurotškini raamatus “Kubōz” leiduva tekstiga:

*Pužōm vai oi kad’-ik
Sujjosō no ōi-a val?
Bōroz kaltak tabere –
Kōs tšas kad’-ik kuas’mōsa!*

*Pužōm vajjos kad’
Sujjosō no ōi-a val?
Bōros in-a tabere
Kōs tšas kad’ik kuas’mōsa*

[Kas polnud mu käed
Nagu männioksad?
Vaeseke, kuivavad nüüd
Nagu kuiv peerg!]
(Kurotškin 1925: 12)

[Kas polnud mu käed
Nagu männioksad?
Kas kuivavad nüüd
Nagu kuiv peerg?]
(Tsit: Ptšelovodova & Anisimov
& Sofronova 2023: 211)

“*Jug-jug džuzaloz*” (“Õitseb valge-valgelt”) on lõunaudmurtidele iseloomulik laul ja kuulub ka üldtuntud laulude hulka. Näiteks 1920. aastatel salvestas Mihhail Romanov selle laulu põhja-udmurtidelt (Pozdejev 1987: 357; Romanov 1925: 9), 1974. aastal Krasnojarski udmurtidelt (kuuluvad Siberi udmurtide sekka), kelledest üks informant mainis, et laul kõlas noorte vabaõhupidudel (Ptšelovodova & Anisimov 2023: 72). Kuzebai Gerd on märkinud, et seda laulu laulavad Novõi Multani (praegu küla Udmurtia Uva rajoonis) ümbruse elanikud. Mihhail Kurotškini raamatus seda märkust enam ei ole, ja neljandas salmis on read “*Soku todad lõktoz / Turnanõ potoned*” (siis tuleb sulle meelde, / et on aeg minna heinateole) asendatud ridadega “*Soku todad lõktoz / Aranõ potoned*” (siis saad pidada meeles, / et on aeg minna vilja lõikama).

Toome näiteks selle teksti mõned teisendid.

Mihhail Kurotškini variant:

Tšhuž-tšhuž džuzaloz
Baktša mak sjas’ka –
Soku todad lõktoz
Vordem memijed
(Kurotškin 1925: 13)

[Kolla-kollaselt õitsevad
Aiamaal moonid –
Siis meelde tuleb
Lihane emal]

Mihhail Romanovi variant:

Tšhuž-tšhuž džuzaloz
Italmas tšhuž sjas’ka –
Soku todad lõktoz
Jaraton musojed
(Romanov 1925: 10).

[Kolla-kollaselt õitsevad
kullerkupu kollased õied –
Siis meelde tuleb
Armsam]

Krasnojarski udmurtidelt üles kirjutatud variant:

<i>Jug-jug džuzaloz</i>	[Valge-valgelt öitsevad
<i>Töd'õ l'õmpu no sjas'ka</i>	Toomepuu ja lilled.
<i>Soku todad lõktoz</i>	Siis tunnetad (otsesõnu: tuleb meelde),
<i>Gužemlen no vuemez</i>	Et saabunud suvi]
(Tsit: Ptšelovodova & Anisimov 2023: 72).	

“*Samovarde puktõ al'i...*” (“Pane õige samovar...”) on autorilaul, kuid selle looja nimi on hetkel teadmata. Suust suhu levides saavutas see suure populaarsuse. Udmurtia Alnaši rajoonis lauldi seda külalislauluna (*kunoan kõrdzh'an*”jos) (Ložkin & Petrov & Djadjukov 1938: 66), mängu- või naljalauluna (UKK 1939: 74), Malaja Purga rajoonist 1958. aastal üleskirjutatuna on Irina Travina määratlenud selle ringmängu tantsulauluna (Travina 1964: 81). 1920.–1930. aastate laulikud näitavad selle teksti peaaegu täielikku, täpset ja identset reprodutseerimist, mis kinnitab selle algset kirjalikku päritolu. Irina Travina raamatus on toodud ka samovari-laulu variant, milles on stroofe lühendatud ja sõnajärjestust veidi muudetud.

Võrdluseks toome stroofipaarid Mihhail Kurotškini raamatust, mille ta on tähistanud järjekorranumbriga 5 (neid on kokku 7) ja nelikvärsi Irina Travina kogust, mis on kolmas (lõpu-) salm:

5. *Kõrez'de šud al'i, oi, urome!* (2)
Al'i ik gõne šudõsal no – }2
Tal'janõškõi si övöl.
[Mängi õige lõõtsa/guslit, mu sõber!
Ma mängiksin ju kohe, kuid
Pole itaalia pillikeeli.]
(Kurotškin 1925: 16)

– <i>Krez'gurde šud al'i</i>	– Mängi guslit,
<i>Oi urome.</i>	Mu kallis.
– <i>Al'i gine šudõsal no,</i>	– Mängiksin kohe,
<i>Tal'janõškõi si övöl</i>	Kuid pole itaalia pillikeeli.
(Travina 1964: 82).	

Laulu “*Mõnes'tõm no gažanme*” (“Minu armastatud”) on Pjotr Pozdejev identselt dubleerinud raamatust “*Kubõz*”, märkides ära salvestuse geograafia – Udmurdi vabariigi Vavoži rajoon. Teemaatilisel oli see liigitatud kevade-, armastus- ja

sõpruslaulude hulka (Pozdejev 1987: 348). Mõningate kujundi- ja sõnamuudatustega ilmus see laul 1962. aastal udmurdi laulude kogumikus: välismaa räti kujund (*zagranišnoi kōšet*) on asendatud kalli kingirätiga (*duno kuz'õm kōšet*). Kusjuures semantiliselt on mõlema sõna tähendus sama:

Mõnam kōšete
Zagranišnoi kōšet val
[Minu rätik
oli välismaa rätik]
(Kurotškin 1925: 17).

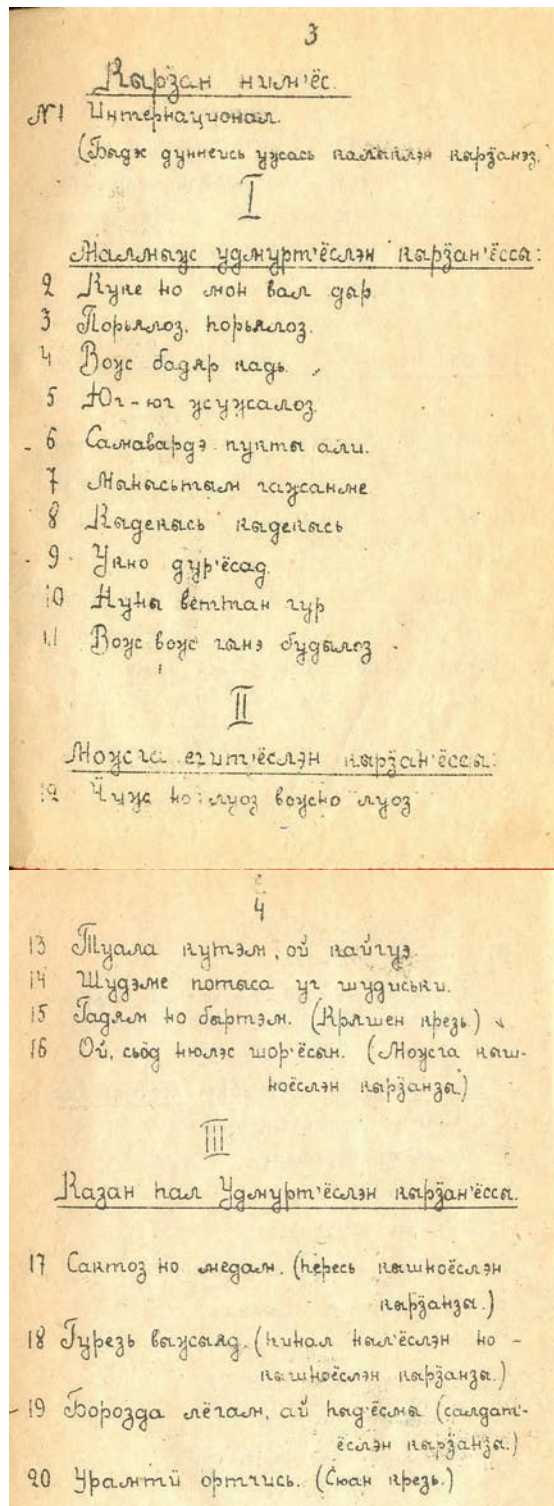
Mõnam kōšete
Duno kuz'õm kōšet val
[Minu rätik
oli kallis kingirätt]
(Jegorov 1962: 73).

Laulu “*Vož-vož gōne budōloz*” (“Rohe-roheline puhkeb õide”) salvestas Kuzebai Gerd esmakordselt 1919. aastal Novõi Multani pedagoogikatehnikumi üliõpilastelt. Elu käigus on tekstile osaks saanud mõningased muutused. Mihhail Kurotškin tegi Gerdi kogumikust laulu ümber kirjutades üksikuid muutusi. Sealhulgas asendas ta sõna *ban*”*josõz* sõnaga *bam*”*josõz*, arvatavasti pidades silmas uusi õigekirjanorme. 1938. aastal Iževski elanikelt üles kirjutatud variandis on raamatus “*Kubõz*” ilmunud tekstiga võrreldes selge erinevus. See sisaldab teisendusi, mis tulenevad nähtavasti informandi murdeerisustest. Enamasti on täheldatavad leksikaalsed asendused sünonüümidega. Näiteks teatud salmides olid ühed sõnad asendatud teistega, tähenduselt lähedastega: *budōloz* (hakkavad kasvama) – *džužaloz* (tõusevad), *potōloz* (tõusevad) – *džužaloz* (tõusevad), *us'ōloz* (langevad) – *kuāškaloz* (langevad), *tšhukna kez'ōtlō* (hommikune külm) – *tšhuk kez'ōtlō* (hommikune külm) jne. Toome näiteks ühe salmi:

Ves'kres-ves'kres budōloz
Tel' šor”*josad kōz*”*josōd* –
So marlō-o pograłoz?
– *Urod tōllō tšidatek*
[Saledaks-saledaks kasvavad
Keset metsa kuused –
Miks nad maha langevad?
– Ei suuda halvas tuules seista]
(Kurotškin 1925: 24).

Ves'tōrak no budōloz
Tel'šor”*josõn kōz*”*josōd* –
So malō-o pograłoz?
– *Sil'tōll*”*joslō tšidatek*
[Las kasvavad sihvakaks
Keset metsa kuused –
Miks nad maha langevad??
– Ei suuda tormis seista]
(Pozdejev 1987: 212).

Raamatu “*Kubõz*” teise osa “*Možga noorte laulud*” moodustasid krjašeenide² viisid, kolmas osa “*Kaasani udmurtide laulud*” sisaldas Kukmori udmurtide rituaalseid laule: külaskäigud, nekrutilaulud, pulmalaulud (Nurijeva 2021: 38).

Fotod 5.–6. Nii näeb välja Mihhail Kurotškini raamatu "Kuböz" sisukord.

Teise osa moodustavad “Revolutsioonilaulud”, mille on votjaki koori tarvis noodistanud Mihhail Kurotškin. Nende seas kordub taas “Internatsionaal”, järgnevad leinamarss, “Julgesti, seltsimehed, edasi”, “Andesta!”, “Asumisele-saadetute laul”, “Päike tõuseb ja loojub”, “Teelesaatmine”, kus on märgitud, et sõnad pärinevad vene nõukogude luuletajalt Demjan Bednõilt. See on Udmurtias välja antud rahvaluule- ja -laulukogudesse kantud revolutsioonilaulude “klassikaline” repertuaar. Näiteks Trofim Borissovi kogumikes “*Udmort kõlbur*”-jos” (1919) ja “*Udmurt stihotvorennejajos*” (1919) on hulgaliselt rahvusvahelise töölisliikumise laule: kommunistlik “Internatsionaal”, mille puhul ei ole märgitud autorit või tõlkijat, “Marseljeesi” udmurdi variandid, leinamarss (autor Jakov Iljin). Revolutsiooniliste laulude sisaldus on seletatav toonase ühiskondliku võitluse teadvustamisega, sooviga ühineda riigis toimuvate ühiskondlik-poliitiliste muutustega ning elava traditsiooni ja kirjandusmoega, mis määras žanrite hierarhia humanitaarias. Agitatsioonilaulutekstide variandid levisid 20. sajandi alguses nii suuliselt kui ka kirjalikult: neid avaldati luule- raamatutes ja rahvalaulukogumikes.

Järeldused

Mihhail Kurotškin andis koos teistega väärtusliku panuse udmurdi folkloori säilitamise ja populariseerimise ning udmurdi muusikalise ja pedagoogilise hariduse kujunemise. Oma õpetustöös kasutas ta esteetilise kasvatuse vahendina ohtralt udmurdi laule ja klassikalist muusikat. Kaasates tehnikumi õpilasi udmurdi folkloori kogumisse tekitas ta neis huvi oma kultuuri vastu. Tema loodud koor *Možga* pedagoogilises tehnikumis aitas arendada õpilaste muusikalisi võimeid. Udmurdi kultuurielus oli 20. sajandi alguses erilise väärtusega Mihhail Kurotškini kogu tegevus folkloori, muusika, hariduse ja pedagoogika vallas. Pärast raamatu “*Kubōz*” ilmumist pakkus ta hädavajalikku tuge isetegevuskollektiividele ja üliõpilastele, aitas kaasa laulutekstide kohaliku eripära säilimisele ja populariseeris ka noodikirja. Juba kogumiku nimetusega ja kubōzi kujutamisele selle kaanel säilitas ta tänapäeva uurijatele väärtuslikku ettekujutust muusikainstrumentidist, mis oli udmurtide seas kasutusel veel 20. sajandi alguses.

Tõlkinud Asta Niinemets

10 *Kuböz*

✓ № 3 Порьялоз, хорьялоз.
Andante *Кржашен, кржашен*

Порь-я - лоз, хорь-я - лоз

вор - хо чи - бор гу - ше - сзю

со гу - шес казь - а хорь - я

еня - нсэн сю - лэн са - ге ил!

2 Порьялоз, хорьялоз
 Вало доб хо коужесад
 Со коужес казь а хорья - }
 Ноксен коты сзге ил.)

3 Ой нџта шуко - не -
 Нџтэн пуназ ку вюд?
 Ой, сюлма шуко - не -
 Сюлмаэн пуназ ку вюд

Foto 7. Udmurdi rahvalaulu "Por"jaloz, por"jaloz" noodistatud sõnad Mihhail Kurotškini raamatus "Kuböz".

Kommentaariid

¹ *Krez'* – udmurdi keelpill, nn suur gusli, sarnaneb eesti kandlega.

² *Krjašeenid* – ristitud tatarlased.

Allikad

Dokumendid Možga pedagoogilise tehnikumi õpetajate, töötajate ja üliõpilaste personali kohta (1933–1986). – *T. K. Borisovi nimelise Možga Pedagoogilise tehnikumi arhiiv*. Op. 2, lk 34–35. [Dokumenty po lichnomu sostavu prepodavatelei, sotrudnikov i uchashchikhsia Mozhginskogo pedagogicheskogo uchilishcha (1933–1986 gg.). – *Arkhiv Mozhginskogo pedagogicheskogo kolledzha im. T. K. Borisova*. Op. 2. Ll. 34–35.]

Dokumendid Možga pedagoogilise tehnikumi õpetajate, töötajate ja üliõpilaste personali kohta (1933–1986). – *T. K. Borisovi nimelise Možga Pedagoogilise tehnikumi arhiiv*. Inventuur nr 4, lk 1, 58. [Dokumenty po lichnomu sostavu prepodavatelei, sotrudnikov i uchashchikhsia Mozhginskogo pedagogicheskogo uchilishcha (1933–1986 gg.). – *Arkhiv Mozhginskogo pedagogicheskogo kolledzha im. T. K. Borisova*. Opis' Nr 4. Ll. 1, 58.]

M. A. Kurotškini isiklik toimik 1921–1923. – *Sarapuli linna administratsiooni arhiiviosakond*. F-64. Op. 2. D. 255, lk 3 [Lichnoe delo M. A. Kurochkina za 1921–1923 gg. – *Upravlenie po delam arkhivov Administratsii g. Sarapula*. F-64. Op. 2. D. 255. L. 3.]

Kirjandus

Buch, Max 1882. *Die Wotjaken*. Eine ethnologische Studie 2 Ausg. Helsingfors: Druckerei der Finnischen Litteratur Gesellschaft.

Dianova, Tat'iana 2004. Pesennyi tekst v prostranstve traditsionnoi kul'tury – *Traditsionnaia kul'tura* 3, lk 31–21.

Esipova, Margarita 2013. Esipova, M. V. Istoriia i geografiia rasprostraneniia drevnetiurksskogo termina “kobuz” (‘muzykal’nyi instrument’). – *Nauchnyi Tatarstan*, lk 26–35 (https://tatarica.org/application/files/8116/7352/7741/Esipova_M.pdf – 20.09.2024).

Gavrilov, Ignatii 1978. *Todam vais'ko*. Izhevsk: Udmurtiia.

Gerd, Kuzebai 1920. *Malmyzh udmurt'eslen kyržan'essey*: (izbr. pesni Malmyzhskikh votiakov): Kn. 1-ia.

Gerd, Kuzebai 1924. *Udmurt kyržan'es* 1-tü kniga. Musko: SSSR utemys' van' kalyk'esly knigapottonni.

Gerd, Kuzebai 1927. *Udmurt kyržan'es* 1-tü kniga. – 3-tü shukketez. Izhevsk: Udkniga.

Jegorov 1962 = Egorov, V. I. *Udmurt kyržan'es no p'esaos*. Izhevsk: Udmurtskoe knizhnoe izdatel'stvo.

Keneš 1928 = Pörtem ivor'es. – *Kenesh* 10–11, lk 44–46.

Krohn, Ilmari 1901–1902. Melodien der Berg-Tscheremissen und Wotjaken. – Fleischer, Oskar & Wolf, Johannes (toim). *Sammelbände der Internationalen Musik-Gesellschaft* 3. Leipzig: Breitkopf & Härtel, lk 430–438.

Kubašev, Pjotr 1986 = Kubashev, P. Udaltem ar'es: povest'. – *Molot* 5, lk 28–51.

Kurotškin, Mihhail 1925 = Kurochkin, Mihail. *Kubyz*. Izhevsk. 42 lk.

Ložkin, F. A. & Petrov, M. P. & Djadjukov, I. T. (koost) 1938 = *Udmurt kyržan'es*. Izhevsk: Udmurtgosisdat.

- Nurijeva 2014 = Nurieva, Irina 2014. *Udmurtskaia muzykal'no-pesennaia traditsiia: spetsifika zhanroobrazovaniia i funktsionirovaniia*. Dis. ... dokt. iskusstv. Izhevsk.
- Nurijeva 2021 = Nurieva, Irina 2021. *Udmurtskaia muzykal'naia fol'kloristika. Stranitsy istorii*. Izhevsk: UdmFIC UrO RAN.
- Panoff, Peter 1929. Phonographierte wotiakische, permjakische und tatarische Lieder. – *Zeitschrift für Musikwissenschaft* 11, lk 609–626.
- Pavlov, Nikifor 1965. Dyshetüs'len vunontem uzhez – *Molot* 2, lk 45–47.
- Pavlov, Nikifor 1969. M. A. Kurochkin.– Golubkova, A. N. (koost). *Put' k udmurtskoi opere*. Izhevsk: Udmurtiia, lk 29–32.
- P. F. 1926. Tuzh badžym uzhmy palene kyle. – *Kenesh* 5–6, lk 58–59.
- Pelissier, R. 1925. Mordwinische Erzählungen und Lieder, Märchen und Zaubersprüche. – Doegen, Wilhelm (toim). *Unter fremden Völkern*. Neue Völkerkunde. Berlin: Verlag für Politik und Wissenschaft, lk 233–249.
- Pozdejev, Pjotr (koost) 1987 = *Zhingyrty, udmurt kyržan!* Notaosyn kyržan kniga. Dasiaz P. K. Pozdeev. Ustinov: Udmurtiia.
- Ptšelovodova, Irina 2010 = Pchelovodova, I. V. Aerofony v sisteme traditsionnoi instrumental'noi kul'tury udmurtov. – *Ezhegodnik finno-ugorskikh issledovaniï* 1, lk 95–108.
- Ptšelovodova, Irina 2014 = Pchelovodova, I. V. “Por”ialoz, Por”ialoz...”: narodnoe “Avtorstvo” i obshcheguardmurtskii repertuar repertuar. – *Ezhegodnik finno-ugorskikh issledovaniï*. Spetsvypusk, lk 30–34.
- Ptšelovodova, Irina 2015 = Pchelovodova, I. V. Konstruktsiia udmurtskogo traditsionnogo strunnogo instrumenta kubyz v terminologicheskom aspekte – *Vestnik ugrovedeniia* 1 (20), lk 46–51.
- Ptšelovodova, Irina & Anisimov, Nikolai 2023 = Pchelovodova, Irina & Anisimov, Nikolai. Alnashskii komponent v pesennoi traditsii krasnoiarskikh udmurtov. – *Ezhegodnik finno-ugorskikh issledovaniï* T. 17. Vyp. 1, lk 60–76.
- Ptšelovodova, Irina & Anisimov, Nikolai & Sofronova, Ekaterina 2023 = Pchelovodova, I. V. & Anisimov, N. V. & Sofronova, E. A. Neobriadovye liricheskie pesni udmurtov Tomskoi oblasti: poeticheskie motivy i obrazy. – *Kritika i semiootika*. Vyp. 1, lk 207–231.
- Romanov, Mihhail 1925. *Udmurt ulosys' liukam udmurt kyržan*”es. Izhkar: Udkniga.
- Timašev, Mihhail 1928 = Timashev, Mikhail. Udmurtles' cheberlykse kyre pottono. – *Kenesh* 10–11, lk 22.
- Travina, Irina 1964. *Udmurtskie narodnye pesni*. Izhevsk: Udmurtiia.
- UKK (Udmurt kalök kōrdzanjös) 1939 = Udmurt kalyk kyržan”es. Izhevsk: Udmurtskii nauchno-isslededovatel'skii institut sotskul'tury pri SNK UASSR.
- Udmurt kyrdzanjös 1938. Izhevsk: Udmurtgosizdat. 144 lk.
- Pelissier, Robert 1925. *Mordwinische Erzählungen und Lieder, Märchen und Zaubersprüche*. In: Doegen, Wilhelm (Hrsg.). *Inter fremden Völkern. Eine neue Völkerkunde*. Berlin: Stollberg, lk. 233–249.
- Vitšuzhanin 1993 = Vichuzhanin, Arkadii G. *Stalo domom rodnym: ocherki k 75-letiiu Mozhginskogo peduchilishcha, 1918–1993*. Izhevsk: Udmurtiia.

Summary

Mikhail Kurochkin's Contribution to Udmurt Folklore

Alevtina Kamitova

Senior Research Fellow

Department of Research in Philology

Udmurt Institute of History, Language and Literature

UdmFRC UB RAS, Izhevsk, Russia

akamitova@mail.ru

Keywords: Udmurts, Udmurt folklore, kubyz, Udmurt songs

The work presents little-known and new facts from the life and work of the educator and teacher Mikhail Alekseevich Kurochkin. He made a valuable contribution to the preservation and popularization of the folklore heritage of the Udmurt people and the development of musical culture. Hardly accessible and interesting factual stories about his creative and life biography have been introduced into scientific circulation; these were identified during work with newspaper materials, documents from the archives of the Administration of Sarapul and the archives of the Mozhginsky Pedagogical College by Trofim Kuzmich Borisov. Some features of the song collection *Kubyz* (1925) with notes by Mikhail Kurochkin are described. The book was compiled by him on the basis of folkloric field materials collected together with students of the Mozhginsky Technical School. His pedagogical and cultural activities contributed to the development of children's interest in their native culture, the formation of a musical direction in Udmurt science, and the education of new national personnel. The study of the life and creative biography, educational and folklore activities of Mikhail Kurochkin made it possible to determine his significant contribution to the cultural life of the Udmurt people at the beginning of the 20th century.

Alevtina Kamitova Venemaa Teaduste Akadeemia Uurali osakonna Udmurdi Föderaalse Uurmiskeskuse Udmurdi ajaloo, keele ja kirjanduse instituudi filoloogiuuringute osakonna vanemteadur. Tema teadushuvi valdkonnas on udmurdi rahvaluule, udmurdi kirjandus ja tõlkimine.

Alevtina Kamitova is Senior Research Fellow at the Department of Philological Studies at the Udmurt Institute for Research in History, Language and Literature (UdmFRC UB RAS), in Izhevsk, Russia. Her main fields of interest are Udmurt folklore, Udmurt literature, and translation studies.

ORCID 0000-0001-7119-1797

akamitova@mail.ru